

11.8. Professionaalid: muude õigusteenuse osutajate sektori haavatavus

11.8.1. Sektori üldkirjeldus

Sektori eripära

Tabel 107. Muude õigusteenuse osutajate sektori kirjeldus

Turuosalised	Turuosaliste arv seisuga 31.12.2019	Kohustatud isikute arv	Erialaliidu või katusorganisatsiooni olemasolu
Muud õigusteenuse osutajad ¹	755	tingimuslik	Eesti Advokatuur Eesti Juristide Liit

Eestis ei ole juristina õigusteenuse osutamine reguleeritud ega piiratud, välja arvatud juhul, kui jurist on Eesti Advokatuuri liige ning tegutseb advokaadi kutseametuse all. Sellisel juhul teostab advokaadi üle kutsealast järelevalvet Eesti Advokatuur. Lisaks järelevalve teostamisele Eesti Advokatuur abistab advokatuuri liikmeid (advokaate) nende kutsealases tegevuses, samuti seisab hea Eesti advokaatide traditsioonide edasikandumise eest.

Kuna advokaatidel ei ole Eestis õigusteenuse osutamise monopoli, siis võivad õigusteenuseid osutada (nii kohtus kui ka kohtuväliselt) samuti muud isikud. Seega õigusbüroo võivad asutada, seal töötada ja õigusteenuseid osutada kõik isikud. Kui advokaadina tegutsemine eeldab Eesti Advokatuuri kuulumist, siis muu õigusnõustaja võib, kuid ei pea kuuluma Eesti Juristide Liitu. Eesti Juristide Liit on Eesti juristide vabatahtlik ühendus, kelle ülesanne on kaitsta oma liikmete ametihuve ning hoida ja edendada Eesti Vabariigi püsivust õigusriigina. Juristide liit on demokraatliku õigusriigi ja kodanikuühiskonna eest seisja ning juristi kutse edendaja ja väärtustaja. Liidu põhieesmärgid on juristi kutse arendamine, õiguspoliitiliste otsuste mõjutamine ja kodanikuühiskonna arendamine, õigusabi kättesaadavuse ja õigusteadlikkuse parandamine, organisatsiooni arendamine ja liidu liikmete osaluse suurendamine liidu tegevuses. Seisuga 15.12.2020 kuulub Eesti Juristide Liidu liikmeskonda 558 juristi. Õigusteenuse osutajad on kohustatud isikuteks RahaPTS mõistes RahaPTSis sätestatud juhtudel (vt loetelu all). Lisaks advokatuuri ja juristide liidu liikmetele osutavad Eestis õigusteenuseid ka muud nõustajad, kelle täpne arv ei ole teada. Praktikas on väga raske eristada õigusteenuse osutajaid, sest riigil puudub sobiv kontrollimehhanism antud sektori üle. Riigile esitatavate andmete ja analüüsi tulemusel saab väita, et turul tegutseb umbes 1500 teenuse pakkujat, mis tähendab, et 2/3 neist ei ole hõlmatud ühegi katuseorganisatsiooniga. Küsitluse läbiviimisel kaasati üksnes neid turuosalisi, kelle põhitegevusalaks äriregistris on märgitud EMTAK kood 69102. Nende aktiivsus küsimustele vastamisel oli üle keskmise.

Tabel 108. Muude õigusteenuse osutajate sektoris läbiviidud küsitluse andmed

Sektor	Turuosaliste arv	Valimi maht	Valimi suurus/ nõutud vastuste arv	Väljasaadetud kutsete arv	Saadud vastuste arv	Vastamise määr
Muud õigusteenuse osutajad	775	valim	257	655	167	65%

Õigusraamistik

¹ EMTAK koodiga 69102

Kui advokaadi kutsetegevust reguleerib advokatuuriseadus, advokatuuri kodukord, eetikakoodeks ja advokatuuri poolt kehtestatud juhendid ja korrad, siis Eesti Juristide Liidu liikme tegevust liidu põhikiri ja eetikakoodeks. Selliste õigusteenuse osutajate tegevust, kes mitte ühtegi katusorganisatsiooni ei kuulu, ei reguleeri katusorganisatsioonina mitte keegi.

Kliendile õigusteenuse osutamine toimub üldjuhul käsunduslepingu alusel, mida reguleerib võlaõigusseadus. Samas seaduses on reguleeritud ka vastutus õigusnõustaja kui asjatundja ebaõige arvamuse andmisega tekitatud kahju eest.

Rahapesu ja terrorismi alaste nõuete täitmist nii advokaatide kui muude õigusnõustajate puhul reguleerib RahaPTS. RahaPTS alast järelevalvet advokatuuri liikmete üle teostab advokatuur, sinna mittekuuluvate muude õigusteenuse osutajate tegevuse üle teostab RahaPTS alast järelevalvet rahapesu andmehüüroo. RahaPTS-i kohaldatakse õigusnõustaja kutsetegevuses, kui ta tegutseb finants- või kinnisvaratehingus oma kliendi eest ja nimel. Samuti, kui ta juhendab tehingu kavandamist või selle tegemist, mis on seotud:

- 1) kinnisasja, ettevõtte või äriühingu aktsiate või osade ostu või müügiga;
- 2) kliendi raha, väärtpaberite või muu vara haldamisega;
- 3) makse-, hoiu- või väärtpaberikontode avamise või haldamisega;
- 4) äriühingu asutamiseks, tegevuseks või juhtimiseks vajalike vahendite hankimisega;
- 5) usaldushalduse, äriühingu, sihtasutuse või muu juriidilise isiku staatust mitteomava isikute ühenduse asutamise, tegevuse või juhtimisega.

Seadus näeb ette erisused hoolsusmeetmete jm nõuete rakendamisel, kui õigusnõustaja hindab kliendi õiguslikku olukorda, kaitseb või esindab klienti kohtu-, vaide- või muus sellises menetluses, sealhulgas nõustab klienti menetluse alustamise või vältimise küsimuses, sõltumata sellest, kas teave on saadud enne menetlust, menetluse kestel või pärast menetlust. Lisaks tuleb õigusnõustajatel rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise nõuete täitmisel juhendada rahvusvahelise sanktsiooni seadusest, RABi ja rahandusministeeriumi juhenditest.

11.8.2. Riskide tüpoloogiate kirjeldus

Tavaliselt soovitakse õigusteenust järgmistes rahapesu või terrorismi rahastamise riski kandvates valdkondades:

- kliendikontode kasutamine;
- kinnisvaratehingud;
- usaldusühingute ja ettevõtete loomine;
- klientide asjaajamise korraldamine;
- heategevusorganisatsioonide asutamine ja juhtimine.

Küsitluse tulemusena õigusbüroode esindajad praktikas esinevaid ega ka teoreetilisi rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamisega seotud riskide tüpoloogiaid kirjeldada, ega neist sagedamini esinevaid määratleda ei osanud. Siiski nimetati järgimisi teoorias esinevaid riske:

- tegelikke kasusaajaid varjavad tehingud;
- kohtulahenditest laekunud raha suunamine kolmandatele isikutele;
- näilised tehingud;
- suured sularahatehingud;
- seadusega vastuollu minevad tehingud;
- elamislubade/viisade hankimine kolmandate riikide elanikele;
- küsitakse konsultatsiooni, kuidas panna sularaha arvele;
- ebatavaline/kahtlane äritegevus;
- rahaliste allikate ebaselgus;
- kontaktisiku abil ettevõtte asutamine Eestis sanktsioneeritud isikute poolt;
- vara peitmine;
- tehingud kinnisvaraga.

Järeldus

Kuivõrd sektor ise riskide tüpoloogiaid kirjeldada ei oska (kas siis teadmiste ja arusaamise puudumise või tüpoloogiate puudumise tõttu), on tase pigem lünklik. Küsitluse tulemusel on võimalik järeldada, et õigusteenuse osutajad näevad ise teoreetilisi võimalusi sektori ära kasutamiseks rahapesu või terrorismi rahastamise toimepanemise abistamiseks, mis viitab, et õigusteenuse osutajad on teadlikud võimalikest riskidest ning see suurendab võimalust, et selliseid juhtumeid praktikas tuvastatakse. Siiski on sektori riskide tüpoloogiate ja meetodite ning trendide teadmised madalamad kui näiteks advokaatide puhul, kelle tegevust koordineerib advokaatuur ning vajalik on täiendav teadmiste ja oskusteabe jagamine läbi koolituste või katuseorganisatsioonide.

11.8.3. Ohud

11.8.3.1. Rahapesu ohud

Rahaliste tehingutega seotud oht

Ohuna võib välja tuua tundmatu taustaga rahavoo juhtimise läbi õigusbüroo pangakonto, mille käigus välisriigi isikud üritavad õigusbüroo kaudu:

- 1) vahendada raha maksmist läbi õigusbüroo konto ilma arusaadava põhjusega;
- 2) tasuta ettemaksu enne õigusteenuste osutamises kokkuleppimist, mis võimaldaks paluda ettemaksu tagasikandmist.

Sularahakäibe osakaal on õigusnõustajate sektoris väike ja sellega täiendavaid ohte sektorile pigem ei kaasne. Samas siiski võidakse õigusala spetsialiste (mh advokaate) kasutada ka rahapesuskeemides. Neid peetakse hõlpsasti kättesaadavaks ja õigusnõustajate kasutamine võimaldab organiseeritud kuritegelikud organisatsioonil saada oma tegevusele „heakskiidu“. Selles kontekstis peetakse juristidega (advokaadid ja muud sõltumatud juristid) seotud rahapesu ohutaset kõrgeks. Samas, Eesti kontekstis on see oht küll olemas, kuid praktikas siiski harva esinev ja teoreetiline laadi.

Järeldus

Tabel 109. Rahapesu ohutase muude õigusteenuse osutajate sektoris

Sektor	Rahapesu ohutase sektori tasandil	
Muud õigusteenuse osutajad	1	madal

Eesti kontekstis võib rahapesu ohtu muude õigusteenuse osutajate sektoris pidada pigem **madalaks**.

11.8.3.2. Terrorismi rahastamise ohud

Muude õigusteenuse osutajate puhul terrorismi rahastamise osas spetsiifilisi leide ei ole. Terrorismi rahastamise riskid puudutavad sektoripõhiselt peamiselt panku ja finantsteenuseid ning heategevusorganisatsioone. Terrorismi rahastamise ohud on ilmselt olemas, kuid nende esinemise tõenäosus Eestis on väike. Seetõttu on ka tagajärjed ohtude realiseerumisel pigem ebaolulise mõjuga. Sel põhjusel on enamus küsitletud õigusteenuse osutajatest vastanud, et nad oma klientide osas hoolsusmeetmete kohaldamisel terrorismi rahastamise riskide tuvastamisele suunatud tegevusi ka ei teosta. Et risk jääks madalaks, tuleks meetmeid siiski kohaldada. Terrorismi rahastamise ohtu võib suurendada info mittepiisavus ning piiratud võimalused selle kogumiseks (nt andmed tegelike kasusaajate kohta, kõrge riskiga klientide tuvastamine ja kontroll). Teoreetilise ohuna võib näha võimalust, kus õigusteenuseid kasutatakse ettevõtete tegelike kasusaajate varjamiseks, et selle läbi panna toime majandustehinguid, mis on suunatud terrorismi rahastamisele, kuid see tõenäosus on madal. Tulenevalt õigusteenuste iseloomust on nende kasutamine terrorismi rahastamiseks vajaliku väärtuse ülekandmiseks sobimatu.

Järeldus

Tabel 110. Terrorismi rahastamise ohutase muude õigusteenuse osutajate sektoris

Sektor	Terrorismi ohutase sektori tasandil	
Muud õigusteenuse osutajad	1,4	Madal

Terrorismi rahastamise ohud on ilmselt olemas, kuid nende esinemise tõenäosus õigusteenuse osutajate sektoris on **madal**. Seetõttu on ka tagajärjed ohtude realiseerumisel pigem ebaolulise mõjuga.

11.8.4. Haavatavused

11.8.4.1. Rahapesu tõkestamise haavatavused

11.8.4.1.1. Kokkupuude ohuga

Praktikas on õigusteenuse osutajate töös sularaha osakaal väike ja seega sularahatehingutest tulenevate ohtudega kokkupuude vähene. Suuremat riski kannavad endas välismaiste klientide tehingud ja riikliku taustaga isikud, nende pereliikmetest või lähedasteks kaastöötajateks peetavatest isikutest kliendid. Tegelike kasusaajate ja riikliku taustaga isikute info kogumine on keeruline andmebaaside puudumise või neile ebapiisava ligipääsu tõttu.

Järeldus

Oht õigusteenuse osutajate kuritegelikesse skeemidesse kaasamiseks on olemas, kuid Eesti kontekstis ei ole rahapesu juhtumid või skeemid, mis oleks toimunud läbi muude õigusteenuse osutajate, sagedaselt nähtus.

Haavatavusteks võiks teoreetiliselt lugeda:

- **Kohustatud isikul piisavate teadmiste ja kontrollimise võimaluste puudumine**

Rahapesuvastase võitluse meetmete rakendamiseks puuduvad sektoril piisav võimalused, teadlikkus ja oskused. Kuna sektoris läbiviidud küsitluse põhjal ei hinnata riske kõrgeks, siis ka teadlikkuse ja oskuste taseme tõstmiseks ülemäärast ei panustata. Samas küsitluses osalenud töid siiski välja, et rahapesualased koolitused peaksid olema rohkem praktilised ja neid võiks toimuda tihedamalt. Teadmatusest ja oskamatuses võivad kohaldamata jääda vajalikud hoolsusmeetmed, mille nõuetekohasel kohaldamisel võiks rahapesu oht tõrjutud saada. Riskide maandamiseks tuleb teha sektorile täiendavaid koolitusi, tõhustada sektori osas järelevalvet ning aidata võimalusel sektoril koostööd katuseorganisatsioonidesse, mis aitaks sektorile rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise teadmist ning oskust jagada.

Järeldus

Õigusteenuse osutajatel ohtude tõrjumiseks piisavate võimaluste, teadmiste ja oskuste puudumine võib kaasa tuua rahapesu juhtumeid. Arvestades arusaamise lünklikkust (kuigi sektor ise seda lõpuni ei teadvusta), on see haavatavus pigem keskmine.

- **Tegeliku kasusaaja ja tehinguga seotud isiku PEP-staatuse varjamine**

Välisriigi äriühingute tegelike kasusaajate kindlaks tegemine on keeruline ning Eesti äriühingute tegelike kasusaajate kohta äriregistris sisalduvate andmete puhul ei ole tagatud nende andmete õigsus. Tehinguosaliseks olevate PEPide kohta puuduvad kõikehõlmavad avalikud andmed ja vastavad andmebaasid. PEPide perekonnaliikmete või lähedaste kaastöötajate kindlaks tegemine on veelgi keerulisem. Kliendi poolt PEP-staatuse (või selle puudumise) kohta esitatud andmete kontrollimiseks kasutatakse peamiselt internetis kättesaadavaid tasuta allikaid, meediaväljaandeid, guugeldamine, harvem

ka PPA ja RABi kodulehekülgi, enda loodud registrit ja/või sisekanaleid ning internetis kättesaadavaid tasulisi programme/allikaid/andmebaase. Suuremat kasutust nii PEP-staatuse, kliendi tegeliku kasusaaja kui ka tehingus kasutatava vara päritolu kindlakstegemiseks leiavad vestlused kliendiga/ankeetküsitlused. Samas ei pruugi kliendi enda poolt esitatavate andmete puhul olla tagatud nende usaldusväärsus. Kui muud avalikult kättesaadavad andmed tegeliku kasusaaja ja/või PEP-staatuse kohta puuduvad või on ebapiisavad, võib kliendiga jääda ärisuhe loomata või tehing tegemata ebapiisavate andmete tõttu (sh põhjusel, et tegelikku kasusaajat ei suudeta kindlaks teha).

Järeldus

Tegelike kasusaajate ja PEPide (sh nende pereliikmete või lähedast kaastöötajate) kohta kliendi poolt esitatud andmete kontrolli ebapiisavust, eelkõige keerukamaid omandistruktuure hõlmavate tehingute puhul, võib pidada ohuks, mis võib kaasa tuua rahapesu juhtumeid. Arvestades kontrollimise võimaluste ebapiisavusest tingitud arusaamise lünklikkust, on see oht pigem keskmine.

- **Ebaselge või kuritegeliku päritoluga vara kasutamine**

Vara päritolu kindlakstegemine on keeruline. Päritolu tuvastamiseks kasutatakse peamiselt kliendilt saadud sisendit, kuid selle info tegelikkusele vastavuse kontrolli on piiratud, et mitte öelda võimatu. Kliendi enda poolt esitatavate andmete puhul ei pruugi olla tagatud nende usaldusväärsus, et kohustatud isikul oleks võimalik piisavalt kontrollida tehingus kasutatava vara või asjakohasel juhul ka kliendi rikkuse päritolu.

Järeldus

Tehingus kasutatava vara päritolu kohta kliendi poolt esitatud andmete kontrollimise võimaluste ebapiisavust, eelkõige keerukamaid omandistruktuure hõlmavate tehingute puhul, võib pidada ohuks, mis võib kaasa tuua rahapesu juhtumeid. Arvestades kontrollimise võimaluste lünklikkust, on see oht pigem keskmine.

11.8.4.1.2. Riskiteadlikkus

Enamus õigusteenuse osutajatest järgib põhimõtet „tunne oma töötajat“, st viib oma töötajate värbamisel läbi taustakontrolli ja jälgib nende tegevusi töösuhte jooksul ning korraldab oma töötajatele koolitusi. Küsitluse tulemused näitasid, et muude õigusteenuse osutajate teadlikkus rahapesu tõkestamisest on keskmisest kõrgem tänu erialaste õigusteadmiste omamisele ning Eesti Juristide Liitu kuuluvate õigusteenuse osutajate puhul ka tänu liidu poolt korraldatavatele regulaarsetele koolitustele. On olemas regulatsioonid seaduse tasandil. Samuti on rahandusministeerium ja RAB välja töötatud erinevaid juhendmaterjale.

Samas on küsitluses osalenud õigusbürood pidanud siiski oluliseks, et nii nende endi seas kui ka ühiskonnas laiemalt rahapesu ja terrorismi rahastamise efektiivselt tõkestamiseks vajalikke teadmiste ning oskuste taset siiski täiendavalt tõstetaks. Täheldada võib ka seda, et suures osas õigusteenuse osutajate ettevõtetes ei ole eraldi rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise protseduuri reegleid ja/või finantssanktsioonide järgimise põhimõtteid kehtestatud. Samuti ei ole välja töötatud metoodikat ja/või juhendeid rahapesu ja terrorismi rahastamise kahtlusest või ebatavalisest tehingust teatamiseks.

Järeldus

Võib täheldada puudujääke rahapesu ja terrorismi rahastamise riskidesse teadlikult suhtumise ja tõhusalt tegelemise osa, mistõttu võib juhtkonna pühendumise ja juhtrolli haavatavust sektoris pidada keskmiseks.

11.8.4.1.3. Õigusraamistik ja kontroll

Õigusraamistiku ja järelevalve kvaliteet

Regulatsioonide tase õigusteenuse osutajate sektoris on üldiselt piisav ning vajadus täiendavate riiklike regulatsioonide järele puudub. Järelevalveorgani rolli täidab RAB, kes teostab järelevalvet RahaPTS-i

nõuete täitmise üle. Kontrolli puhul tuleb aga arvestada, et suure osa õigusteenuse osutajate tööst on seotud osalemise ja nõustamisega seoses menetlustega, mis on rahapesu tõkestamise regulatsiooni alt välistatud. Sektoris tegutsejatel peaksid esialgsed dokumendid siiski alati olema olemas, sest see tagab võimaluse vastavaid tehinguid teha. Seetõttu peab rahapesu tõkestamise süsteem ettevõttes olema optimaalne. Avaliku sektori tugi usaldusväärsete tasuta andmebaaside näol aitaks väikestel ja keskmise suurusega ettevõtetel muuta hoolsusmeetmete rakendamist tõhusamaks. Tänu seadusandlusele ning õigusteenuse osutajate erialastele teadmistele ollakse teadlikud hoolsuskohustuse nõuetest, kuid teatud juhtudel (eelkõige PEPid, kõrge riskiga kliendid, välismaa päritolu PEPid ja kliendid) info puudulikkuse tõttu ei saa kohustatud isikud hoolsusmeetmeid sellisel efektiivsel tasemel, kui seda soovitakse, täita. 2017-2019 andmetel muude õigusteenuse pakkujate üle järelevalvemenetlusi olnud ei ole.

Järeldus

Puudujääkide esinemisele vaatamata on hinnang regulatsioonidele ja järelevalvele kokkuvõttes siiski rahuldav ning antud kategooria haavatavust sektoris võib pidada madalaks.

Vastavuse tagamise süsteemide ja teadete edastamise tõhusus

Vastavuskontrollisüsteemide ja aruandluse tõhususe osas on küsitluses osalenud õigusbürood pidanud oluliseks, et nii nende enda seas kui ka ühiskonnas laiemalt tõstetaks rahapesu ja terrorismi rahastamise efektiivselt tõkestamiseks vajalike teadmiste ning oskuste taset. Täheldada võib ka seda, et suure osa õigusteenuse osutajate ettevõtetes ei ole eraldi rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise protseduurireegleid ja/või finantssanktsioonide järgimise põhimõtteid kehtestatud. Samuti ei ole välja töötatud metoodikat ja/või juhendeid rahapesu ja terrorismi rahastamise kahtlusest või ebatavalisest tehingust teatamiseks.

Käsitletud puudujääkide kõrvaldamise võimaliku lahendusena võiks Eesti Juristide Liit töötada välja oma liikmetele (kui ka kogu sektorile laiemaks kasutamiseks) juhendmaterjalid, mis hõlmaksid nii käitumisjuhiseid rahapesu ja/või terrorismi rahastamise kahtluse korral, sektorile omast üldist riskihinnagut kui ka protseduurireeglite olulisemaid põhimõtteid. Kasuks tuleks ka oma liikmete täiendav koolitamine, koostöö kohustatud isikute, teiste pädevate asutuste (katuseorganisatsioonide) ja järelevalve asutuste vahel. Enamik küsitlusele vastanud õigusbüroodest ei investeerinud riskijuhtimise tehnoloogiasse, tarkvarasse ega tasulistesse andmebaasidesse.

Samas kahtlaste tehingute ja klientide kohta teavituse saatmine RABile käib veebilehel olemasoleva ankeedi kaudu ning selle kasutatavusele õigusteenuse osutajatel etteheiteid ei ole. Samas tuleb pöörata tähelepanu sellele, et arvestades sektori suurusega laekub RABile siiski väga vähe teateid, mis viitab sektori madalale teadlikkusele. Kogu sektori osas on vajalik täiendavate koolituste tegemine, järelevalve tegemine, võimalusel katusorganisatsiooni kaudu. Riigi aspektist oleks vaja antud turgu korrastada ning selleks tarvis kaaluda turule sisenemise nõude kehtestamist tegevusloa näol.

Järeldus

Eeltoodu põhjal saab järeldada, et vastavuse tagamise süsteemide tõhususe osas võib haavatavust sektoris pidada keskmisest kõrgemaks, samal ajal kui kahtlustäratava tegevuse jälgimise ja sellest teatamise tõhususe osas pigem madalaks.

Kliendikontrolli raamistiku kvaliteet

Kliendi suhtes rakendatavate hoolsusmeetmete üldkirjeldus:

- kliendi või tehingus osaleva isiku (isiku esindaja) isikusamasuse (esindusõiguse) tuvastamine ning info kontrollimine usaldusväärse ja sõltumatu allika põhjal;
- tegeliku kasusaaja tuvastamine ja isikusamasuse kontroll, kliendi või tehingus osaleva isiku omandi -ja kontrollstruktuurist arusaamine;
- ärisuhtest, tehingust või toimingust ja selle eesmärgist arusaamine ja vajadusel täiendava teabe kogumine;
- PEPide kontroll ja nende osas vajadusel täiendava teabe kogumine;
- ärisuhte seire;

- asjakohasel juhul kliendi rikkuse päritolu kohta teabe kogumine.

Tagasiside põhjal valmistab õigusteenuse osutajatele raskusi kontrolli- ja hoolsusmeetmete täitmine PEPide puhul usaldusväärsete infoallikate ja andmebaaside puudumise tõttu. Kõrge riskiga klientide tuvastamiseks ja kontrollimiseks vajalik info ei ole hõlpsasti kättesaadav, kuna kas puudub ligipääs või on teiste riikide infot raske leida või on tegemist mitteusaldusväärse infoga. Välisriigi äriühingute tegelike kasusaajate kindlaks tegemine on keeruline ning Eesti äriühingute tegelike kasusaajate kohta äriregistris sisalduvate andmete puhul ei ole tagatud nende andmete õigsus. Tehinguosaliseks olevate PEPide kohta puuduvad kõikehõlmavad avalikud andmed ja vastavad andmebaasid. PEPide perekonnaliikmete või lähedaste kaastöötajate kindlaks tegemine on veelgi keerulisem. Kasutatakse peamiselt internetis kättesaadavaid tasuta allikaid, meediaväljaandeid (sh guugeldamine), harvem ka PPA ja RABi kodulehekülge, enda loodud registrit ja/või sisekanaleid ning internetis kättesaadavaid tasuta programme/allikaid/andmebaase. Suuremat kasutust nii PEP-staatuse, kliendi tegeliku kasusaaja kui ka tehingus kasutatava vara päritolu kindlakstegemiseks leiavad vestlused kliendiga/ankeetküsitlused. Samas ei pruugi kliendi enda poolt esitatavate andmete puhul olla tagatud nende usaldusväärsus. Puudulik info suurendab riske ning seega suurendab eeltoodu ka sektori haavatavust.

Järeldus

Isikusamasuse usaldusväärse tuvastamise mehhanismide ja tegelikke tulusaajaid käsitleva teabe kättesaadavuse osas võib haavatavust sektoris pidada keskmiseks ning kliendikontrolli meetmete tõhususe osas suurema riskiga olukordades isegi keskmisest kõrgemaks.

11.8.4.1.4. Sektoriomaste riskide hindamine sektoripõhiste kontrollide kvaliteediga

Sektoriomaste riskide analüüsimisel ja hindamisel on tuvastatud järgmised haavatavad kohad:

- juurdepääs teabele (PEPId, kõrge riskiga kliendid nii riigisiselt kui ka riikide üleselt);
- keerukate või ebataavaliste tehingute kindlakstegemise tõhusate mehhanismide puudumine;
- registrites sisalduva info ebausaldusväärsus.

Raskused info saamisel või selle kontrollimisel mõjutavad sektori haavatavust, kuna läbi selle on teoreetiline oht õigusteenuse osutajate kuritegelikesse skeemidesse kaasamiseks olemas. Samas on Eesti kontekstis rahapesu juhtumid või skeemid, mis oleks toimunud läbi õigusteenuse osutajate, siiski väga harv nähtus. Kuid hoolimata sellest tuleb riigil suunata antud sektorisse koolitusi, järelevalvet ning võimalusel pakkuda juhendmaterjale ja koonduda turuosalisi katuseorganisatsioonidesse, mis peaks vastavaid teemasid ning juhendmaterjale ka ise tootma ning pädevate asutuste poolt vahendama.

Järeldus

Seega, kokkuvõttes võib õigusteenuse osutajate sektori haavatavuse taset rahapesu suhtes pidada madalaks.

11.8.4.1.5. Varasemate hindamiste käigus tuvastatud riskidele reageerimise kvaliteet

NRA 2015. aasta tulemused:

Spetsiifiliselt õigusnõustajate tegevust puudutava osas on välja toodud järgmist: keerukate omandistruktuuride puhul on keeruline tuvastada tegelikku kasusaajat aktsiate, osade või hääleõiguse otsese või kaudse omamise või kontrollimise kaudu, kaasa arvatud esitajaaktsiate või -osade kujul. Nimetatud juhul jäädakse hätta ka tegeliku kasusaaja tuvastamisel, kes muul moel kontrollib juriidilise isiku juhtimist. Suurima puudusena nimetavad eksperdid äriregistris sisalduvate andmete kontrollimise puudumist, mis omakorda tähendab, et äriregistris sisalduvate andmete puhul ei ole tagatud nende õigsus. Käibe ja sularaha osakaal on õigusnõustajate sektoris väike ja sellega täiendavaid ohte sektorile pigem ei kaasne.

Ettepanekud riskide maandamiseks olid järgmised:

Läbi Eesti äriregistri on ligipääs ka Euroopa äriregistrile. Nimetatud äriregistritest on võimalik saada infot potentsiaalse kliendi või tehingus osaleva isiku juhtimisstruktuuri kohta. Päringuid on võimalik turuosalisel teha ka väärtpaberite keskregistrisse, kust on võimalik infot saada Eesti äriühingute tegelike kasusaajate kohta. Krediidinfo on võimalik saada infot kliendi või tehingus osaleva isiku maksekäitumise kohta, rahvusvahelistest andmebaasidest PEPide ja rahvusvaheliste sanktsioonide subjektide kohta.

NRA 2015 tulemused näitasid, et sektori haavatavuse tase oli möödunud hindamise perioodil madal. Soovitati, et antud sektori puhul tuleks keskenduda saavutatud taseme hoidmisele, seejuures jätkata regulaarsete koolituste korraldamisega ning toetada järelevalvealast tegevust ja pakkuda nõu juhendmaterjalide väljatöötamisel. Kontrollimeetmed said kogumis hindeks kõrge, mis on arvestades sektori reguleerituse taset, piiranguid ja kontrollimehhanisme, ka põhjendatud.

SRNA 2017/2019:

Mittefinantssektoris on probleemiks kliendi tegeliku kasusaaja tuvastamine. Analüüs on näidanud, et mõnikord ei ole tegeliku kasusaaja mõiste ise ärisuhte sõlmimisel kas õigesti mõistetav või seda ei kontrollita õigesti. Samuti kannatab järelevalve kontrollide, juhendamise ja aruandluse taseme puuduste osas enamikus liikmesriikides. Riskiteadlikkust hinnati madalaks, samuti toodi esile teadete esitamise vähesust. Kokkuvõttes hinnati rahapesu haavatavust kõrgeks.

Õigusala professionaalide, mh advokaatide osas toodi esile, et kurjategijad võivad soovida kasutada õigusnõustajate teenuseid järgmistes valdkondades: kliendikontode väärkasutamine, kinnisvara ostmise, usaldusfondide ja ettevõtete loomine / usaldusfondide ja ettevõtete juhtimine, teatud kohtuvaidluste algatamine. Õigusnõustajad võivad olla kaasatud rahapesuskeemidesse „läbipaistmatute struktuuride” loomise kaudu, mis on määratletud kui äristruktuurid, kus varjatud on selles struktuuris osalevate ühingute tegelikud kasusaajad. Selliste struktuuride loomine, mis on sageli loodud erinevates jurisdiktsioonides, sealhulgas offshore-keskustes, on keeruline ja nõuab õigusspetsialistide teenuseid.

Ettepanekud EL-i liikmesriikide tasemel:

- Liikmesriigid peaksid oma riiklikes riskihinnangutes nõuetekohaselt arvestama erinevate teenustega seotud riskidega ja määratlema asjakohased leevendusmeetmed;
- Liikmesriigid peaksid tagama, et teave juriidiliste isikute tegelike omanike ja õigusliku korralduse kohta on piisav, täpne ja ajakohane;
- Kohalike kontrollide arv spetsialistide sektoris, kes teostavad õigusliku privileegi põhimõtete hõlmatud tegevusi, peaks olema proportsionaalne riskidega;
- Järelevalve teostajad peaksid arendama paremat arusaamist rahapesu ja rahapesu rahastamise riskidest, millega ettevõtte konkreetne segment kokku puutub;
- Regulaarne koostöö pädevate asutuste ja kohustatud isikute vahel;
- Kohustatud isikute koolitamine;
- Pädevate asutuste aruandluskohustus nende vastutusalasse kuuluvate kohustatud isikute rahapesu tõkestamise ja järelevalvetegevuse kohta.

Järeldus

Ülalkirjeldatud ettepanekuid ja soovitusi olukorra parandamiseks on teatud määral arvesse võetud, kuid samalaadsed probleemid on siiski jätkuvalt olemas ning vajavad endiselt lahendamist. Jätkuvalt on probleemiks kontrolli- ja hoolsusmeetmete täitmine PEPide puhul usaldusväärsete infoallikate ja andmebaaside puudumise tõttu. Kõrge riskiga klientide tuvastamiseks ja kontrollimiseks vajalik info ei ole hõlpsalt kättesaadav, kuna kas puudub sellele ligipääs või on teiste riikide infot raske leida või on tegemist mitteusaldusväärse infoga. Välisriigi äriühingute tegelike kasusaajate kindlaks tegemine on keeruline ning Eesti äriühingute tegelike kasusaajate kohta äriregistris sisalduvate andmete puhul ei ole tagatud nende andmete õigsus.

11.8.4.1.6. Järeldus

Skaalal 1-5 on hindamismooduli kohaselt muude õigusteenuse osutajate sektori haavatavuse hinne rahapesu aspektist 2,45 ehk **madal**.

Tabel 111. Rahapesu haavatavuse tase muude õigusteenuse osutajate sektoris

Sektor	Rahapesu haavatavuse tase sektori tasandil	
Muud õigusteenuse osutajad	2,45	madal

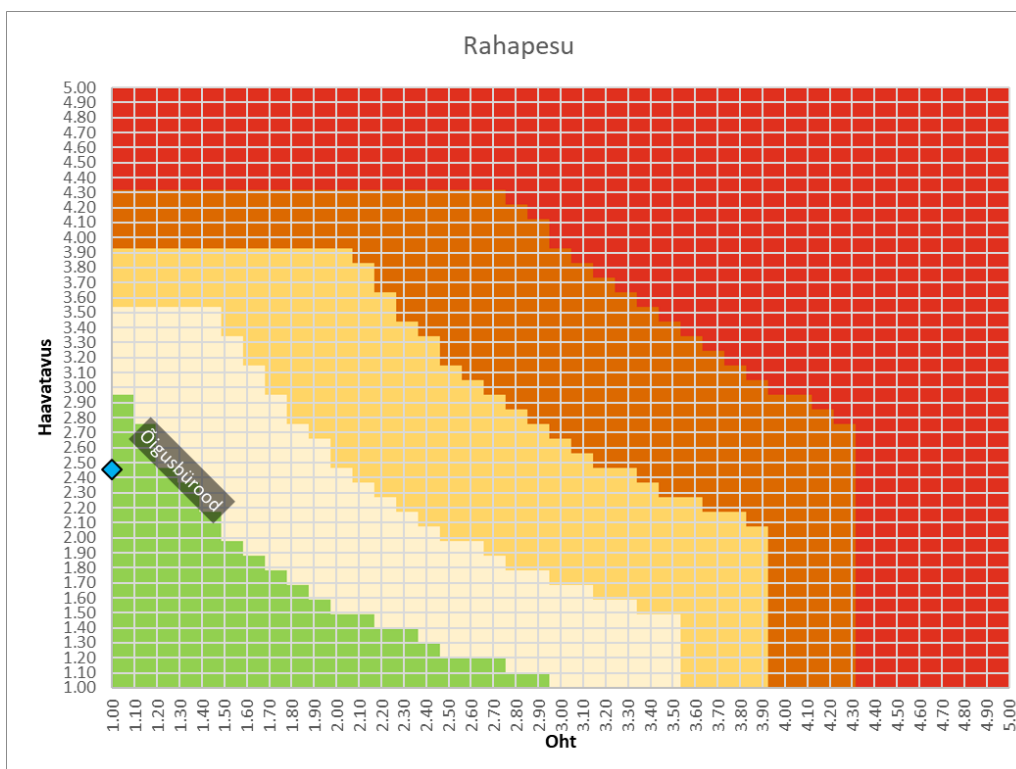
Sektori tugevateks külgedeks saab pidada piisava õigusraamistiku olemasolu ning keskmisest kõrgemat teadlikkust (regulaarne koolitamine ja seadusemuudatustega kursis olemine). Siiski on vaatamata keskmisest kõrgemale teadlikkusele muude õigusteenuse osutajate võimalused rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamiseks (sh kliendi poolt esitatud andmete kontrollimiseks) sellest tulenevalt võib olla kliendist/tehingust/ärisuhtest lõpuni arusaamise tase lünklik, mis võib mõnevõrra suurendada haavatavuse hinnet.

Haavatavaks kohaks võib pidada juurdepääsu raskusi adekvaatsele infole, mis puudutab PEPE, tegelikke kasusaajaid ja kõrge riskiga kliente. PEPide puhul puuduvad asjakohased andmebaasid ning eriti keeruline on välisriikidest info kogumine (sh vara päritolu ja kliendi rikkuse päritolu kontrollimiseks). Nimetatud puudused vajavad aga lahendamist riiklikel tasanditel.

Tähelepanu tuleb pöörata järelevalve tegemise tõhustamisele, ehk vajalik on sektoris täiendava järelevalve tegemine ning juhendite ja juhiste jagamine. Lisaks tuleks kaaluda kohustatud isikute ja õigusteenuse pakkujate eristamise süsteeme.

Praegust madalat haavatavuse taset tuleb hoida ka edaspidi. Haavatavuse vähendamiseks tuleb kasuks õigusteenuse osutajatele paremate võimaluste loomises, uute võimaluste osas nende teadlikkuse tõstmine ja oskuste kasvatamine rahapesu ja terrorismi rahastamise efektiivseks tõkestamiseks.

Joonis 35. Muude õigusteenuse osutajate sektori rahapesu riskitaseme soojuskaart

Kokkuvõte

Sektori riskitase rahapesu aspektist on **madal**, mis tähendab seda, et riski ja selle tagajärgi tuleb aktsepteerida ning konkreetseid meetmeid ei peeta vajalikuks. Sektoris võib rakendada hoolsusmeetmeid lihtsustatud korras.

11.8.4.1.7. Riskimaandamisstrateegia

11.8.4.1.7.1. Leevendavad meetmed riiklikul tasandil

Riskihinnangu tulemustest lähtudes tehakse järgmised ettepanekud olukorra parandamiseks riiklikul tasandil:

- riiklikes registrites sisalduv info ajakohasus ja usaldusväärsus;
- andmebaas PEPide kindlakstegemiseks ja kontrollimiseks;
- usaldusväärsete ja tasuta andmebaasid taustakontrolli teostamiseks;
- selgemad nõuded ja juhised;
- usaldusväärsete andmete tasuta kättesaadavus – seda vaja tagada nii Eesti kui EL tasandil taustakontrolli teostamiseks.

11.8.4.1.7.2. Leevendavad meetmed kohustatud isikute tasandil

Riskihinnangu tulemustest lähtudes tehakse järgmised ettepanekud olukorra parandamiseks kohustatud isikute tasandil:

- Eesti Juristide Liit võiks töötada välja oma liikmetele juhendmaterjalid, mis hõlmaksid nii käitumisjuhiseid rahapesu ja/või terrorismi rahastamise kahtluse korral, sektorile omast üldist riskihinnangut kui ka protseduurireeglite olulisemaid põhimõtteid.
- Kasuks tuleb ka oma liikmete täiendav koolitamine, koostöö kohustatud isikute, teiste pädevate asutuste (katuseorganisatsioonide) ja (riiklike) järelevalve asutuste vahel.

11.8.4.2. Terrorismi rahastamise tõkestamise haavatavused

11.8.4.2.1. Kokkupuude ohuga

Eesti kontekstis ei kuulu muude õigusteenu osutajate terrorismi rahastamise tõkestamise haavatavused põhjalikult käsitlemisele, praktikas kokkupuude puudub ning esinemise ohu tõenäosus on ülimalt madal (nullilähedane).

11.8.4.2.2. Riskiteadlikkus

Tulenevalt sektori madalast hinnangust terrorismi rahastamisega seotud haavatavustele ja ohtude esinemise madalale tõenäosusele, võib sektoris läbi viidud küsitluse põhjal täheldada, et vastanutest vähesed teostavad oma klientide osas hoolsusmeetmete kohaldamisel terrorismi rahastamise riskide tuvastamisele suunatud erinevaid tegevusi. Eeldatavalt ei ole praktikas nii palju selliseid tehinguid, mille osas tuleks terrorismi rahastamise võimalus küsimuse alla, mistõttu on ka vastusprotsentide määrad terrorismi osas madal. Sellest tulenevalt on eelduslikult madal ka õigusteenu osutajate hulk, kes jälgiks radikaalsete liikumiste, vaenulike infokampaaniate ja välismaise propagandaga seotud tehinguid.

11.8.4.2.3. Terrorismi rahastamise avastamise ja massihävitusrelvade leviku rahastamise tõkestamise kvaliteet

Terrorismi rahastamise avastamise osas ei ole antud punktis võrreldes rahapesu osas välja tooduga (p 11.8.4.1.5.) midagi erinevat välja tuua.

Õigusraamistiku ja järelevalve kvaliteet

Regulatsioonide tase õigusteenuse osutajate sektoris on üldisel tasemel piisav ning vajadus täiendavate riiklike regulatsioonide järele puudub. Järelevalveorgani rolli täidab RAB, kes teostab järelevalvet RahaPTS-i nõuete täitmise üle. Kontrolli puhul tuleb aga arvestada, et suure osa õigusteenuse osutajate tööst on seotud osalemise ja nõustamisega seoses menetlustega, mis on terrorismi rahastamise tõkestamise regulatsiooni alt välistatud. Seetõttu peab terrorismi rahastamise tõkestamise süsteem ettevõttes olema optimaalne, arvestades siinjuures, et sektori kokkupuude terrorismi rahastamisega Eesti praktikas sisuliselt puudub.

Järeldus

Hinnang regulatsioonidele ja järelevalvele on rahuldav ning antud kategooria haavatavust sektoris võib pidada madalaks.

Vastavuse tagamise süsteemide ja teadete edastamise tõhusus

Vastavuskontrollisüsteemide ja aruandluse tõhususe osas on suurem enamus küsitlusele vastanutest tunnistanud, et radikaalsete liikumiste, vaenulike infokampaaniate ja välismaise propagandaga seostatavaid tehinguid nad ei jälgi ning kui seda tehakse, siis peamiselt tunne oma klienti põhimõtte või meedia kaudu. Samas aga võib öelda, et ka terrorismi rahastamise tõkestamise nõuetest ollakse teadlikud, kuna see käib rahapesu tõkestamise regulatsiooniga käsikäes. Eelnevaga seoses on õigusteenuse osutajate poolt peetud oluliseks, et nii nende endi seas kui ka ühiskonnas laiemalt tõstetaks täiendavalt terrorismi rahastamise efektiivseks tõkestamiseks vajalike teadmiste ning oskuste taset. Täheldada võib, et suure osa õigusteenuse osutajate ettevõtetes ei ole eraldi rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise protseduurireegleid ja/või finants sanktsioonide järgimise põhimõtteid kehtestatud, ega välja töötatud metoodikat ja/või juhendeid rahapesu ja terrorismi rahastamise kahtlusest või ebatavalisest tehingust teatamiseks. Enamus küsitlusele vastanud õigusbüroodest ei investeerinud riskijuhtimise tehnoloogiasse, programmidesse/tarkvarasse ega tasulistesse andmebaasidesse. Samas sanktsioonide olemasolu kontrollimiseks ja kõrge riskiga geograafiliste piirkondade ja jurisdiktsioonide kontrollimist võimaldavatest andmebaasidest ollakse üldjuhul teadlikud ning neid ka kasutatakse.

Järeldus

Eeltoodu põhjal saab järeldada, et vastavuse tagamise süsteemide tõhususe osas võib haavatavust sektoris pidada keskmiseks, samal ajal kui kahtlustäratava tegevuse jälgimise tõhususe osas pigem madalaks.

Kliendikontrolli raamistiku kvaliteet

Terrorismi rahastamise ohu esinemise madala tõenäosuse tõttu kõiki hoolsusmeetmeid spetsiifiliselt terrorismi rahastamisest tulenevate ohtude hindamiseks õigusteenuse osutajate praktikas sageli ei kohaldata.

Kliendi suhtes rakendatavate hoolsusmeetmete üldkirjeldus:

- tunne oma klienti põhimõtte järgimine (taustakontroll);
- toodete/teenuste/tehingutega seotud riskide hindamine;
- sanktsioonide nimekirja kontroll;
- dokumentide õigsuse kontroll;
- rahaliste vahendite päritolu ja liikumise jälgimine;
- toimimine vastavalt erinevatele juhistele;
- geograafiliste piirkondade ja jurisdiktsioonidega seotud riskide hindamine.

Sanktsioonide, embargo vmt meetmete kehtestamine on väga kõrge riski indikaator ning tehingutes tuleb sanktsioonide olemasolu alati kontrollida. Sanktsioonide olemasolu on hõlpsalt kontrollitav avalikest andmebaasidest (erinevalt PEPidest) ning seda ka rakendatakse.

Järeldus

Kokkuvõttes on õigusteenuse osutajate poolt terrorismi rahastamise avastamiseks praktikas kohaldatavate hooldusmeetmete rakendamine siiski piisav ja antud kategooria haavatavus keskmine või isegi keskmisest madalam.

11.8.4.2.4. Sektoriomaste riskide hindamine sektoripõhiste kontrollide kvaliteediga

Sektoriomaste riskide analüüsimisel ja hindamisel on tuvastatud järgmised haavatavad kohad:

- juurdepääs teabele (PEPid, kõrge riskiga kliendid nii riigisiselt kui ka riikide üleselt);
- keerukate või ebatavaliste tehingute kindlakstegemise tõhusate mehhanismide puudumine;
- registrites sisalduva info ebausaldusvärsus.

Raskused info saamisel või selle kontrollimisel mõjutavad sektori haavatavust, kuna läbi selle on teoreetiline oht õigusteenuse osutajate kuritegelikesse skeemidesse kaasamiseks olemas. Samas on Eesti kontekstis terrorismi rahastamise juhtumid või skeemid, mis oleks toimunud läbi õigusteenuse osutajate, siiski väga harv nähtus.

Järeldus

Seega, kokkuvõttes võib õigusteenuse osutajate sektori haavatavuse taset terrorismi rahastamise suhtes pidada madalaks.

11.8.4.2.5. Varasemate hindamiste käigus tuvastatud riskidele reageerimise kvaliteet

NRA 2015. aasta tulemused:

Terrorismi osas ei ole eraldiseisvana midagi spetsiifiliselt välja toodud (vt ülal p 11.8.4.1.5.).

SRNA 2017/2019:

Terrorismi osas ei ole eraldiseisvana midagi spetsiifiliselt välja toodud (vt ülal p 11.8.4.1.5.).

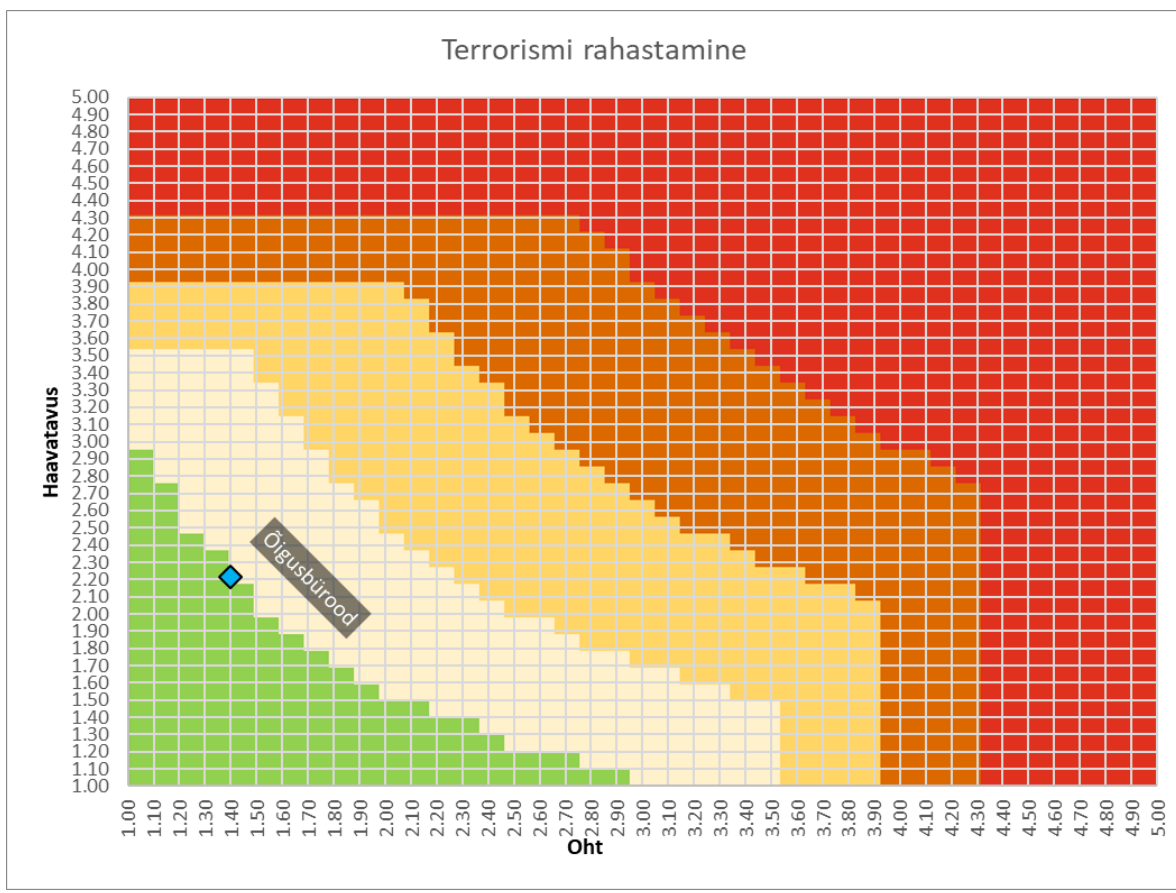
11.8.4.2.6. Järeldus

Tabel 112. Terrorismi rahastamise haavatavuse tase muude õigusteenuste osutajate sektoris

Sektor	Terrorismi rahastamise haavatavuse tase sektori tasandil	
Muud õigusteenuse osutajad	2,21	madal

Skaalal 1-5 on hindamismooduli kohaselt muude õigusteenuse osutajate sektori haavatavuse hinne terrorismi rahastamise aspektist 2,21 ehk **madal**.

Joonis 36. Muude õigusteenuse osutajate sektori terrorismi rahastamise riskitaseme soojuskaart

Kokkuvõte

Sektori riskitase rahapesu aspektist on **madal**, mis tähendab seda, et riski ja selle tagajärgi tuleb aktsepteerida ning konkreetseid meetmeid ei peeta vajalikuks. Sektoris võib rakendada hoolsusmeetmeid lihtsustatud korras.

11.8.4.2.7. Riskimaandamisstrateegia

Kuna terrorismi rahastamise kontekstis on sektori haavatavuse madal, pole eeltoodud põhjusel regulatsioonide või järelevalve tõhustamine antud sektori suhtes vajalik ning keskenduda tuleb saavutatud taseme hoidmisele. Kasuks tulevad punktis 11.8.4.1.7. loetletud riskide leevendamismeetmed.